

К.К. Рахимжанова, С.Б. Мақыш*Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
(E-mail: kalamkas.rakhimzhanova@mail.ru)***Проблемалық несиелерді басқару жүйесі**

Андатпа. Бұл мақалада дамыған елдерде проблемалық несиелерді басқару тәсілдерін қалыптастыру және проблемалық несиелерді басқарудың әмбебап әдістемесін қалыптастыруға арналған әдістемелік тәсілдерді әзірлеу тәжірибесі мен ерекшеліктерін жинақтау қажеттілігімен анықталады. Қазіргі уақытта банктер үшін өзекті және осы жұмыс шеңберінде жеке зерттеуді талап ететін қосымша аспектілер проблемалық несиелер портфелін басқару әдістемесін құру кезінде пайдаланылатын технологиялардың әрқайсысының тәуекелдерін талдау және даму перспективасы болып табылады. Экономикалық дағдарыс жағдайында проблемалық несиелерді басқарудың қазіргі жағдайы мен даму перспективасы Қазақстанда үлкен қызығушылыққа ие болып отыр. Осы зерттеудің мақсаты проблемалық несиелерді басқарудың теориялық тәсілдерін дамыту және қазақстандық коммерциялық банкте проблемалық несиелер портфелін басқарудың әдістемелік және ұйымдастырушылық негіздерін әзірлеу болып табылады.

Коммерциялық банктерге проблемалық несиелер портфелін басқарудың әдістемелік негіздерін дамыту және енгізу Қазақстан Республикасының банк жүйесінің жалпы сенімділігін, өтімділігін және тартымдылығын арттыруға ықпал ететін болады.

Түйін сөздер: несие, қаржы, дефолт, проблемалық несиелер, несиелік тәуекел, банк, несиелік портфель, шығын, күмәнді қарыз, халықаралық валюталық қор, Базель комитеті, экономикалық дағдарыс, табыс, сегмент, экономикалық тұрақсыздық, міндеттеме, несиелік скоринг, коллектрлік агенттік, өтімділік.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2079-620X-2020-2-135-146>

Банктер үшін аса маңызды тәуекелдердің бірі несиелік тәуекел болып табылады. Ол дефолт түрінде немесе қарыз алушының өз міндеттемелерін орындаудан бас тартуы түрінде болады, бұл негізгі қарызды немесе несие бойынша проценттерді өтеу мерзімінің өтіп кетуі, сонымен қатар, несиенің қайтарылмауы арқылы көрініс береді. Несиелік тәуекелдің іске асуының салдары ретіндегі проблемалық несиелердің пайда болуы сыртқы экономикалық жағдайларға байланысты емес. Дағдарыстық құбылыстар проблемалық несиелердің туындау ықтималдығына ғана әсер етеді және олардың өсуіне апарып соқтырады. Қазіргі кезеңде дамыған мемлекеттерде проблемалық несиелерді басқарудың кешенді әдістемелерін қолдану үрдісі бұқаралық сипат алып келеді. Экономикалық тұрақсыздық жағдайында банк институттары дефолт тәуекелін барынша азайту мақсатында проблемалық несиелерді басқару мәселесіне барған сайын ерекше назар аударуда. Әлемде проблемалық несиелермен орталықсыздандырылған жұмыс жүргізу тәсілдемелері белсенді түрде дамып келеді, ал әлемнің аса ірі банктік жүйелері оларды сатып алу үшін және проблемалық несиелерді басқару үшін пайдаланады.

Проблемалық несиелерді анықтауда қолданылатын шетелдік және отандық ғылым мен практикадағы тәсілдемелерге жүргізілген зерттеулер несиені проблемалық несиелер қатарына жатқызудың бірыңғай, жалпыға бірдей ортақ өлшемдері жоқ екенін көрсетіп отыр. Әдетте, проблемалық несиелер несие алушының қаржылық жағдайы нашарлаған жағдайларда немесе несие алушының дәрменсіздігінен пайда болады деп саналады. Бұл ретте банктер, әдетте проблемалық несиелердің қатарына төлем мерзімі өтіп кеткен немесе осындай тәуекелдер туындауы ықтимал несиелерді жатқызады. Дәл осындай ұстаным әртүрлі мемлекеттердің банктік қадағалау органдарының тарапынан несиелеу ісіндегі про-

блемаларды бағалауда да кеңінен тараған, өйткені несиенің проблемалылық дәрежесі ол бойынша төлемдердің қаншалықты кешіктірілгендігіне қарай анықталады. Кейбір мемлекеттерде, атап айтқанда, АҚШ-та несиелер төлем мерзімі 90 күн кешіктірілген кезде ғана проблемалық несие деп танылады. Ал, басқа мемлекеттерде, бұл мерзім біршама қысқартылған. Мысалы, Хорватия мемлекетінде бұл өлшем 30 күнді құрайды. Португалияда несиелер төлем мерзімі кешіктірілген сәттен бастап-ақ проблемалық деп таныла алады.

Несиенің проблемалылығы бойынша едәуір кеңірек түсініктер те бар. Мысалы, шетелдерде несие шарттарының талаптарына әртүрлі келісімдер (ковенанттар) енгізу практикасы кеңінен таралған. Олар несие бойынша қамтамасыз ету деңгейі төмендеген жағдайда, қаржы-шаруашылық қызметтің көрсеткіштері нашарлаған, т.с.с. жағдайларда несиені мерзімінен бұрын өндіріп алу мүмкіндігін қарастырады. Қазіргі уақытта банктер проблемалық несиелерді басқарудың әралуан технологияларын қолданып отырғанына қарамастан, осы технологияларды, тетіктерді, әдістер мен құралдарды теориялық және әдіснамалық аспектілерді түсіндіре алатын бірыңғай тәсілдеме жоқ. Проблемалық несиелермен жұмысқа қатысты теориялық тәсілдемелерді стандарттандыру және дамыту мақсатында біз проблемалық несиенің кешенді анықтамасын және оған қарыздың келесі түрлерін енгізуді ұсынамыз:

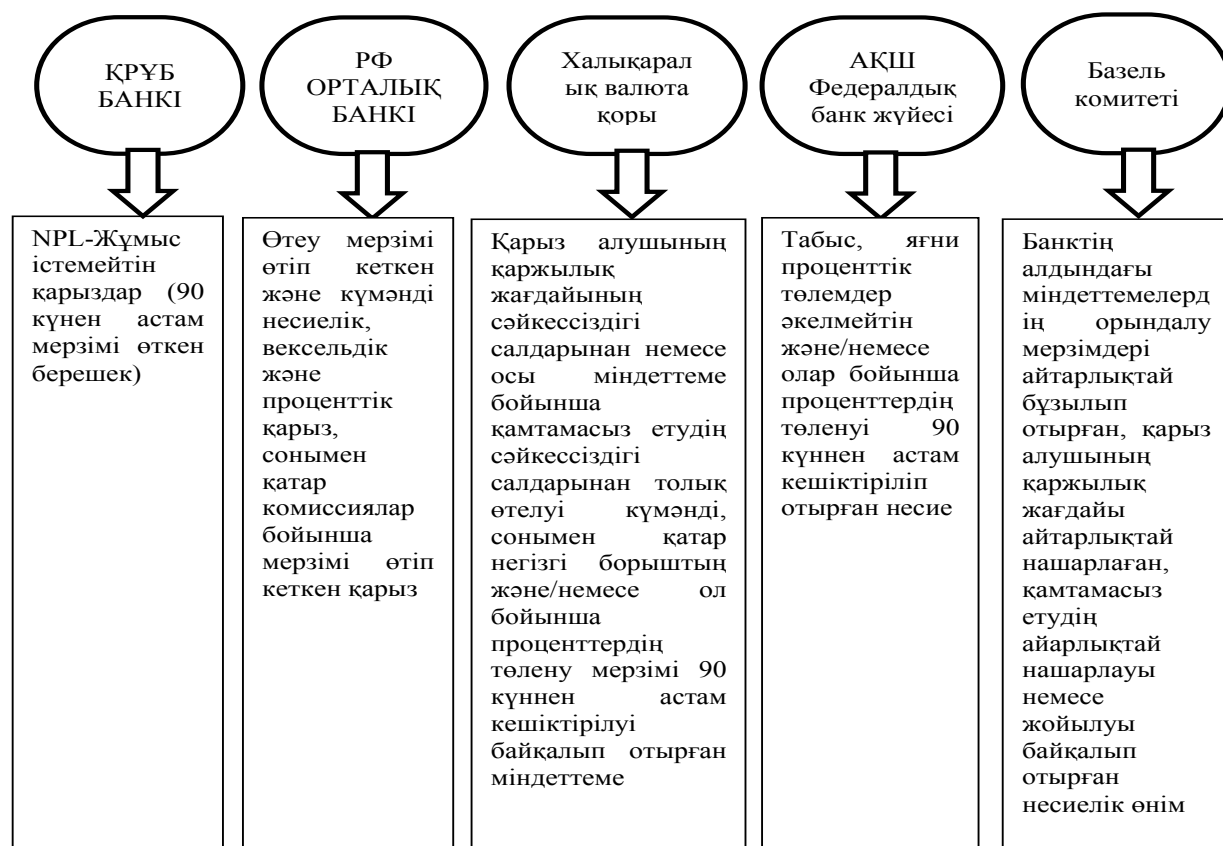
«Күмәнді несие» – негізгі міндеттеменің және пайыздардың уақытында өтелуіне қатысты банктің күмәндері бар несиелер.

«Өтеу мерзімі өтіп кеткен несие» – негізгі міндеттеменің және/немесе пайыздардың өтелу мерзімінің бұзылуына жол берілген несие.

«Проблема алдындағы несие» – клиент тарапынан несие шартының талаптары, соның ішінде, негізгі міндеттеменің немесе пайыздардың өтелу мерзімдері бойынша талаптардың, қамтамасыз етудің сақталуы мен мөлшері туралы шарттардың, қаржылық жағдайды қолдау жөніндегі шарттардың және т.с.с. бұзылуына жол берілген несие.

«Проблемалық несие» – проблемалық деген анықтама берілген, яғни банк алдындағы міндеттемелердің орындалу мерзімдері айтарлықтай, 90 күннен астам мерзімге бұзылған, борышкердің қаржылық жағдайы айтарлықтай нашарлаған, қамтамасыз ету айтарлықтай нашарлаған немесе жойылған қарыз.

Осы анықтамалар проблемалық несиелерге тән негізгі белгілерді қамтиды және ҚРҰБ, Ресей Орталық банкінің, Халықаралық валюта қорының, АҚШ Федералдық банкі жүйесінің, Базель комитетінің анықтамаларының негізінде жасалған.

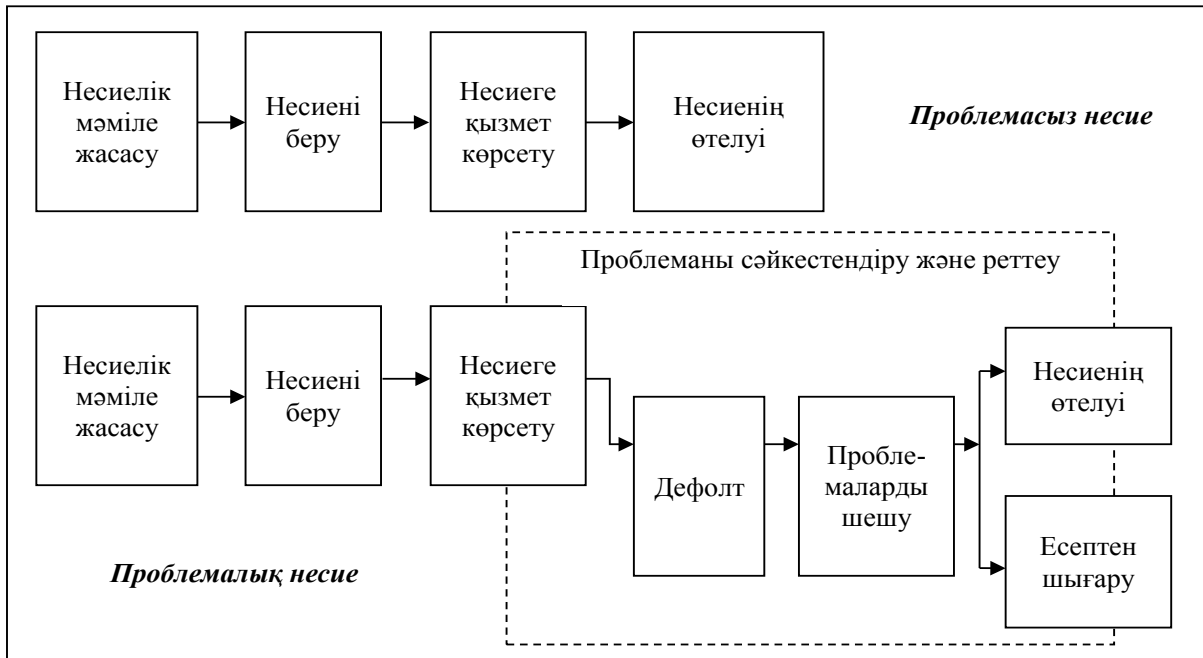

1 сурет. Проблемалық несие ұғымы

Банктердің проблемалық несиелермен жұмыстарын жүргізу тәжірибесін зерделеу көрсеткеніндей, проблемалық несие алушымен жеке жұмыс жүргізу өте тиімді, алайда, бұл әдіс банктің айтарлықтай шығындарға ұшырауына апарып соқтырады. Шығындардың қатарына коллекторларға төленетін комиссиялар, қызметкерлердің жалақысы, сот өндірісіне төленетін шығындар және т.с.с. жатады. Экономикалық дағдарыстар жағдайында проблемалық несиелердің саны күрт артады, мұндайда әрбір жеке несие алушыға қатысты дара тәсілдемелер қолдану мүмкін емес, өйткені олардың қатары геометриялық тәртіппен өседі, ал қызметкерлер мұндай жұмыс көлемін еңсере алмайды. Бұл фактор, әрбір нақты проблемалық несиені қайтарып алудың мүмкін еместігіне байланысты, банктерді айтарлықтай шығындарға ұшырауға мәжбүр етеді. Банктер енді әрбір борышкермен жеке жұмыс жүргізу тәсілдемесінен бас тартып, проблемалық несиелермен жұмыс жүргізудің стандарттан-дырылған әдістері мен технологияларына көшуге мәжбүр болады. Көптеген тәжірибелерді қорыта келіп, біз, проблемалық несиелердің аса көп мөлшерде жинақталып қалуы оларды басқарудың протфельдік тәсілдемесін қолдануды талап етеді деген қорытындыға келдік. Проблемалық несиелер портфельін басқару тікелей мағынада банктің проблемалық несиелерді қайтару үдерісін жүзеге асыруы кезінде портфель бойынша шығындарды барынша азайтуға бағытталған қызметін ұйымдастыру дегенді білдіреді [1].

Проблемалық несие ұғымын түсіндірудегі тәсілдемелердің әралуандығы банктік ғылым мен практикадағы тәуекелдердің деңгейлері мен олардың банк қызметіне тигізетін салдарына қатысты түсініктердің де әрқилы екендігін көрсетеді. Осы тәсілдемелердің барлығын біріктіріп тұрған басты да ортақ сипаттама – несие алушының өз несиелік міндетте-

мелерін орындауына қатысты банктер мен банктік бақылау органдарының алаңдаушылығы болып табылады, бұл ретте «проблемалық несиелік» деп баға беру түріндегі алаңдаушылық несиелік мәміленің іске асу барысына байланысты болатыны анық. Несиелік мәміленің іске асу жолдары 2 суретте көрсетілген.

2 сурет. Несиелік мәміленің іске асу барысының жолдары

Несиелік мәміле «қалыпты» жағдайда өтетін болса, оның соңғы сатысында уақытша пайдалануға берілген несиелік құн мен несие бойынша тиісті пайыздар банкке қайтарылады, бұл несиелік шарт талаптарының толық орындалғанын және несие шарты бойынша банк пен несие алушының арасындағы қатынастардың аяқталғандығын көрсетеді. Несиелік мәміленің «қалыпты емес» жағдайы оның іске асу барысында түрлі проблемаларды реттеу қажеттігіне байланысты бірқатар қосымша сатылардың, кезеңдер мен рәсімдердің туындауымен ерекшеленеді. Бұл ретте мәміленің орындалу барысындағы кез келген ауытқулар төлемнің жасалмау оқиғасына, яғни несие бойынша дефолтқа байланысты туындайды.

Дефолт оқиғасы несиенің проблемалылығын сәйкестендіруде шешуші рөл атқарады және дефолт оқиғасы неғұрлым ертерек анықталса, банктің туындаған проблемаларды реттеу жөніндегі әрекеттері де соншалықты табысты болмақ. Дефолт дегеніміздің өзі несиенің қайтарымдылық қағидатының бұзылу көрінісі.

Проблемалық несиелерді басқару жүйесі

Атауы	Нақты шығындар индикаторлары	Біқтимал шығындардың индикаторлары
Алғашқы көздердің жойылу индикаторлары	<ul style="list-style-type: none"> • Негізгі несиенің мерзімі өткен төлемдер • Несие алушының заң жүзінде немесе нақты банкроттығы 	<ul style="list-style-type: none"> • Несие алушының қаржылық жағдайының нашарлауы және несиенің мерзімі өткенге арналған қисынды қаржы ағындарының қамтамасыз етілуі бөлігінде несиенің алушының бизнес-қызметіндегі жағдайдың нашарлауы • Несие бойынша негізгі қарызды және проценттерді қайта құрылымдау • Несие алушының басқа кредиторлар алдындағы міндеттемелерін орындамағаны туралы ақпараттардың болуы • Банктің қолында несиенің алушының қаржы-шаруашылық жағдайы мен оның қызметінің ахуалы туралы дәйекті мәліметтердің болмауы • Несие алушымен тығыз байланыстағы немесе еншілес тұлғалардың дефолттары туралы ақпараттардың болуы
Қосалқы көздердің жойылу индикаторы	<ul style="list-style-type: none"> • Несие бойынша қамтамасыз ету көзінің нақты жойылуы және/немесе несиенің алушының кепілгерлерінің төлем қабілетсіздігі 	<ul style="list-style-type: none"> • несиенің қайтарымдылығын қамтамасыз ететін қосалқы көздермен қорғалу дәрежесінің нашарлауы (қамтамасыз етудің құнсыздануы, кепілдегі мүлікті сату жөніндегі белсенді нарықтың қысқаруы және кепілге қойылған мүліктің ақшалай өтімділікке конвертациялану мерзімдерінің ұлғаюы, кепілгерлердің, сақтандырушылардың қаржы-шаруашылық жағдайы мен оның қызмет ету ахуалының нашарлауы) • Несие алушы банкрот болған жағдайда банк талаптарын қанағаттандыру кезектілігінің төменірек тобы

1 кесте. Банктік несиелердің проблемалық индикаторларының матрицасы

Экономикалық әдебиеттерде қолданылып жүрген пікірлерге жасалған шолу проблемалық несиелердің басқарылуын қарастыру кездерінде, әдетте, дефолт орын алып қойған кезде, барлық назар проблемалық несиелерді басқару құралдарының ерекшеліктеріне бөлінетінін көрсетті. Алайда, бұл тәсілдеме толық емес. Біріншіден, банктің проблемалық несиені басқару үдерісі жеке несиелердегі сияқты тек шығындарды анықтау, жою және реттеу үдерістерімен ғана шектелмейді, банктегі бүкіл несиенің портфелінің деңгейіндегі шығындарды басқару дегенді білдіреді. Бұл ретте тәуекелдерді қабылдау жөніндегі стратегиялық бағдарлар белгіленіп, несиелік шығындарды бағалау мен жоюдың әдістемелік және ұйымдастырушылық тәсілдемелері ұсынылады. Екіншіден, проблемалық несиелер портфельдері бойынша қарыздарды реттеудің тәуекелдері мен қолданылатын құралдарын бағалаудың ерекшеліктері бар екенін ұмытпауымыз керек, бұл өз кезегінде проблемалық несиелерді портфельдік басқару бойынша банктің дербес жұмыс істеуін көздейді. Проблемалық несиелерді басқару мәселелерін жеке несиелер деңгейінде неғұрлым тереңдете зерделеу ұйымдастырушылық-функционалды тәсілдеме әзірленген болатын, ол жүзеге асырылатын жұмыстың мазмұнын ашады және осы жұмыстың заңдылық, несиелік және қаржылық құрамдас бөліктерін жеке-жеке қарастырады. Ұсынылып отырған тәсілдеме жеке несиелерді басқару жүйесін құрудың қағидаттары туралы түсініктерді одан әрі дамытып, толықтыра түседі, дәстүрлі түрде қолданылып келген үдерістік тәсілдемелердегі шектеулерді жояды және қолданылып жүрген құралдардың қатарына қарыз алушының несиелер бойынша міндеттемелерді орындамауына байланысты банктердің қаржылық проблемаларын реттеудегі ерекше құралдарды да қосады.

3 сурет. Проблемалық несиелерді басқару жүйесі мен оның құралдарының сипаттамасы

Соңғы 30 жылдағы проблемалық несиелермен жұмыстың шетелдік тәжірибесіне жасалған зерттеудің аясында (1990-2020жж) екі тәсілдемеге тоқталдық – орталықтандырылған және орталықсыздандырылған. Біріншісінде несиелерді қайта құрылымдаудағы жетекші рөл проблемалық несиелерді сатып алу мен басқару үшін құрылған мемлекеттік агенттіктерге беріледі, ал екіншісінде – банктердің өздеріне жүктеледі.

Орталықтандырылған әдіс оқшау экономикалық және банктік дағдарыстар кезеңінде Болгарияда, Венгрияда, Чехияда, Мексикада, Кореяда, Филиппиндерде және т.б. елдерде қолданылды. Бұл елдерде үмітсіз несиелермен жұмыс жүргізетін арнайы агенттіктер құрылған болатын. Болгарияда – банктік консолидациялық компания, Венгрияда – Венгер капитал салу және даму банкі, Чехияда – консолидациялық банк, Мексикада – мемлекеттік транс-қор, Филиппиндерде – жекешелендіру активтері қоры. Проблемалық активтерді орталықтандырылған түрде қайта құрылымдау ісінің табыстылығы, тәжірибе көрсеткендей, уақытша және шектеулі болып шықты – осы елдердің ешқайсысында да проблемалық активтерді орталықтандырылған түрде қайта құрылымдау арқылы банктер мен борышкер-кәсіпорындарды қаржылық сауықтырудың тұрақты үрдісіне қол жеткізілген жоқ.

Швеция, Польша, Финляндия, Литва елдерінде жоғарыда аталған елдердегі сияқты

проблемалық несиелерді орталықтандырылған түрде есептен шығару әдістемесі қолданылған жоқ, несиелік портфельдерді басқару және борышкер-кәсіпорындарды қайта құрылымдау міндеті банктердің өздеріне жүктелді. Банктерге күмәнді және үмітсіз санаттардағы несиелерді басқаруға мамандандырылған бөлімшелер құру және проблемалық портфельдерді қайта құрылымдау жөніндегі шаралар жоспарын әзірлеу ұсынылды. Бұл банктерді өз борышкерлерін мұқият іріктеп, несие саясатын барынша тиімдірек етіп құруға мәжбүр етті. [2].

Халықаралық тәжірибенің негізінде, біз, экономикалық дағдарыс жағдайларында проблемалық несиелерді басқарудың орталықсыздандырылған тәсілдемесі барынша тиімді деген қорытындыға келдік. Бұл пікір 90-шы жылдардағы жүйелік банктік дағдарыс кезеңінде Nordbanken швед банкіндегі проблемалық несиелердің қалай басқарылғанына, ағымдағы экономикалық дағдарыс кезеңіндегі Америка Құрама Штаттары мен Германиядағы проблемалық несиелерді басқару жұмыстарына, талдау жүргізу кезінде де расталды. TARP бағдарламасының пайдасына бірыңғай мемлекеттік «уытты» банк құру (АҚШ) және көптеген SPV компаниялар құру (Германия) идеяларын бас тартылғандығы орталықтандырылған әдістемеден бас тартып, орталықсыздандырылған әдістемеге басымдық берілгендігін білдіреді [3].

Ал, біздің елімізде «Проблемалық несиелер қоры» АҚ банк жүйесінде қарыз портфелінің сапасын жақсарту бойынша стратегиялық міндетті орындау мақсатында балансты «жұмыс істемейтін» қарыздардан «тазарту» үрдісінде банктерге жәрдемдесу үшін 2012 жылы құрылды. Проблемалық несиелер қоры Халықаралық Көпшілік Активтерді басқару компаниялар Форумының (International Public Asset Management Company Forum, IPAF) мүшесі болып табылады. IPAF – табысты стратегиялар және мағлұматтармен алмасу, сонымен қатар, ынтымақтастық жөніндегі халықаралық платформа. IPAF Азия Даму Банкі, Вьетнамның Қаржы Министрлігі және Кореяның активтерді басқару жөніндегі корпорациясының концепциясына сәйкес 7 азиаттық мемлекеттік активтері басқару жөніндегі компаниялардың бастамасымен ұйымдастырылды:

- China Cinda активтерді басқару жөніндегі компаниясы, Ltd. (Қытай Халық Республикасы);
- China Great Wall активтерді басқару жөніндегі корпорациясы (Қытай Халық Республикасы);
- China Huagong активтерді басқару жөніндегі компаниясы, Ltd. (Қытай Халық Республикасы);
- Кореяның активтерді басқару жөніндегі корпорациясы (КАМСО);
- Sukhumvit активтерді басқару жөніндегі компаниясы, Ltd. (Таиланд);
- Қарыздар мен активтерді сату жөніндегі корпорация (Вьетнам);
- Проблемалық кредиттер қоры (Қазақстан).

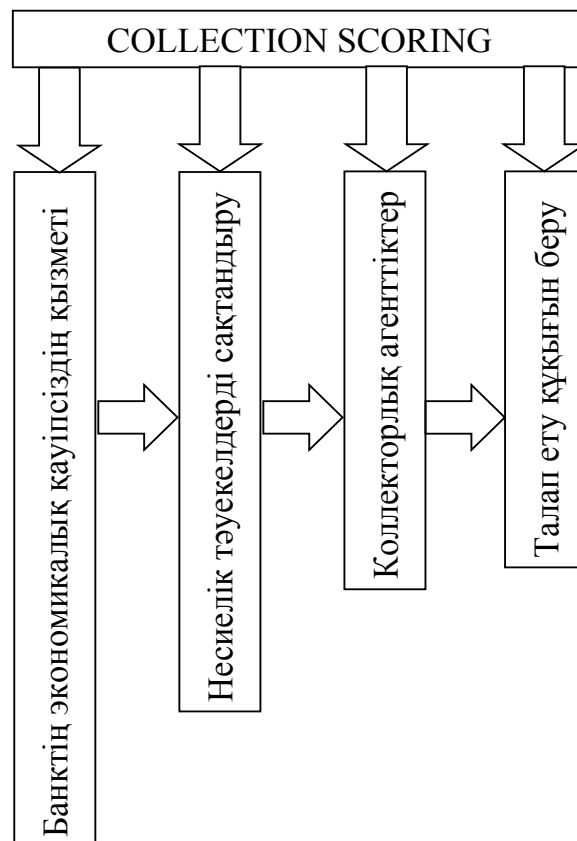
IPAF жұмысын 2013 жылы бастады және Қорды қоса есептегенде 13 жұмыс істеп тұрған мүшесі бар. Жұмыс істеу барысында IPAF 4 саммит және 6 оқыту семинарларын өткізді.

2018 жылы Қор мен Кореяның активтерін басқару бойынша корпорация (КАМСО) арасында Өзара түсіністік туралы меморандумға қол қойылды. КАМСО 1962 жылы Корея Даму Банкінің ведомстволық бағынышты ұйымы ретінде, оның проблемалық активтерін басқару мақсатында құрылды. Кейін, КАМСО қайта ұйымдастырылып, оған қаржы мекемелерінің жұмыс істемейтін несиелерін сатып алу және сауықтандыру бойынша құзыреті берілді [4].

Біздің пікіріміз бойынша, проблемалық несиелер портфелін басқару әдістемесі оның қолданылу мақсатын, оған негіз болған қағидаттарды, алға қойылған мақсаттарға жетуге көмектесетін технологияларды да қамтиды. Проблемалық несиелермен жұмыс істеудегі

банктің басымдылыққа ие мақсаты несиелер алушының Банк алдындағы несиесінің барынша жылдам және толық өтелуі болып табылады. Бұл ретте банк несиелер алушыдан жүйелі түрде айыппұлдар, өсімақылар және басқа да тиісті төлемдерді өндіріп алу, кепілге қойылған мүліктерді сату арқылы жүйелі түрде табыс табу мақсатын көздемейді. Проблемалық несиелер портфелімен жұмыс жүргізудің әмбебап әдістемесін әзірлеу кезінде бірқатар қағидаттар ескерілуі тиіс. Біз мұндай әдістемені келесі қағидаттардың негізінде:

- 1) Жеделдік қағидаты – проблемалық несиенің қайтарылу ықтималдығы оның өтіп кеткен мерзіміне тікелей байланысты болады, яғни өтеу мерзімі қаншалықты ұзақ уақытқа кешіктірілсе, оның қайтарылу ықтималдығы да соншалықты төмен;
- 2) Өндіріп алуға жұмсалатын шығынды барынша азайту қағидаты – банк, немесе басқа да кез-келген ұйым шығындарды барынша азайтып, табысты барынша көбейтуге ұмтылады, тиісінше, өндіріп алу жұмыстарын жүргізуде шығындар барынша аз болуы тиіс;
- 3) Кешенді тәсілдеме қағидаты – проблемалық несиелермен жұмыс жүргізудің барлық мүмкін боларлық технологияларын қолдану ұсынылады;
- 4) Әмбебаптық қағидаты – әдістеменің қолданылуы несиелер бойынша өтеу мерзімінің ең алғашқы кешіктірілу сәтінен бастап оның банк балансынан шығарылып тасталғанына дейін жүзеге асырылады [5].

Өтеу мерзімінің кешіктірілуі артқан сайын өндіріп алу шығындары да арта түседі

4 сурет. Проблемалық несиелер портфелімен жұмыс әдістемесі

Проблемалық несиелер портфелімен жұмыс әдістемесі қандай да бір көптеген әдістерден тұрады. Бұл ретте олардың рөлін келесі технологиялар атқарады:

- Банктің ішкі қызметтерінің, яғни экономикалық қауіпсіздік қызметінің, несиелендіруші бөлімшенің, заң қызметінің жұмысы;

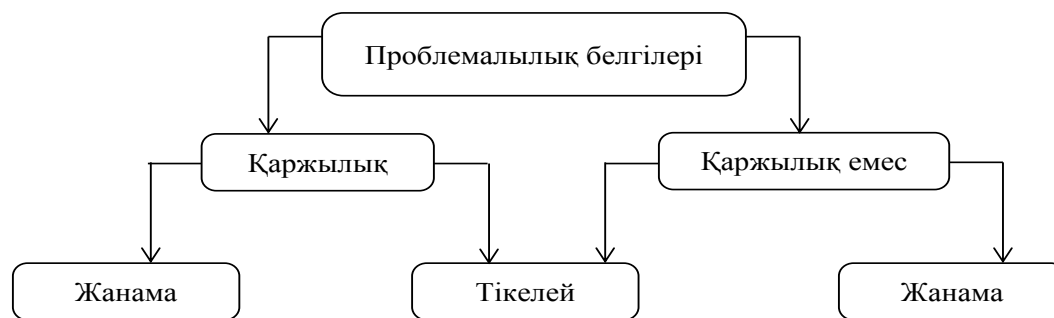
- Несие өтінішінің несиелік қабілетін талдау, өтеу ықтималдығына мониторинг жасау, проблемалық несиелерді тиісті портфельге сегменттеу және онымен жұмыс жүргізудің технологиясын таңдап алу үшін қолданылатын несиелік скоринг;

- Коллекторлық агенттіктермен жұмыс, бұл жұмыс цессия тетігін де, қарызды өндіріп алу жөніндегі өз өкілеттерін сеніп жүктеуді де қамтиды;

- Проблемалық несиелер бойынша талап ету құқығын несиелік портфельдердің екінші нарығындағы 3-ші тұлғаларға сату;

- Несиелік тәуекелдерді сақтандыру, бұл жұмыс операцияның өзін сақтандыруды да, сонымен қатар, несиеленушінің өмірін, денсаулығын сақтандыруды, несиеленуші бойынша қамтамасыз етуді сақтандыруды да қамтиды.

Проблемалық несиелерді қайтарып алу жөніндегі банктің ішкі қызметтерінің жұмысы проблемалық несиеленушінің уақытында анықтауға негізделеді, сондықтан біз несиеленушінің проблемалық екенінің әртүрлі белгілерін ұсындық және олардың жіктелуін әзірледік.

5 сурет. Несиеленушінің проблемалық жіктелуі

Банктің ішкі қызметтері үшін біз creative-banking деп аталатын бірегей шетелдік тұжырымдаманы ұсындық. Ол банктің бизнесті дамыту үшін жауапкершілікті клиентпен бөлісуіне негізделеді. Несиеленушіні өндіріп алумен сот тәртібіндегі әдістерін қолданудың орнына банк қызметкерлері несиеленушінің бизнесін мұқият зерттейді, оның жұмысына көмек көрсетеді, арнайы іс-әрекеттер жоспарын әзірлейді.

6 сурет. Проблемалық қарызды банктің күшімен өндіріп алу құралдары

Банктің өз қызметтерінің жұмысын зерттеу кезінде біз проблемалық несиелерді өндіріп алудың негізгі құралдарын анықтадық және оларды тиімділік пен шығындылық тұрғысынан жіктелмедік.

Біздің көзқарасымыз бойынша, несиелік скоринг технологиясы проблемалық несиелер портфелін басқарудың тиімді әдістемесін жасаудың іргетасы болып табылады [5].

Әдебиеттер тізімі

- 1 Александров А.Ю. Управление проблемными активами в кризисных условиях // Проблемы современной экономики. - 2009. - №1 (29). - С.236-240. [Электрон. ресурс]. - URL: <https://www.dissercat.com/content/skoring-metodika-optimizatsii-bankovskoi-deyatelnosti-pri-creditovanii-fizicheskikh-lits> (дата обращения: 16.02.2020)
- 2 Кованев А.А. Современные аспекты управления проблемной задолженностью по ссудам банков // Вестник СГСЭУ- 20097.- №10 - С. 170-1727. [Электрон. ресурс]. - URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-aspekty-upravleniya-problemnoy-zadolzhennostyu-po-ssudam-bankov/viewer> - (дата обращения: 03.02.2020)
- 3 Александров А.Ю. Сущность системы управления проблемными активами // Роль финансово-кредитной системы в реализации приоритетных задач развития экономики века : материалы 1-й международной конференции, Москва, Россия, 2008. - С. 78 - 80.
- 4 «Проблемалық несилер қоры» Акционерлік қоғамының баспасөз қызметі «Проблемалық несилер қоры» Акционерлік қоғамының жарғысы. [Электрон. ресурс]. - URL: <https://www.fpl.kz/ru/about/funding-stats/2020fpl.kz>. (дата обращения: 16.02.2020)
- 5 Ассоциация банков Республики Казахстан «Проблема неуспешных и невозвратных кредитов. – Алматы: Банки Казахстана, 2018. №5(251). С.45-56.

К.К. Рахимжанова, С.Б. Мақыш

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

Система управления проблемными кредитами

Аннотация. В данной статье определяется необходимость формирования подходов к управлению проблемными кредитами, раскрываются особенности разработки методических подходов для формирования универсальных методик и обобщения опыта развитых стран в управлении проблемными кредитами. В настоящее время актуальными для банков и дополнительными аспектами, требующими индивидуального исследования в рамках этой работы, являются анализ рисков и перспективы развития каждой из технологий, используемых при создании методики управления портфелем проблемных кредитов. В условиях экономического кризиса современное состояние и перспективы развития управления проблемными кредитами приобретают большой интерес в Казахстане. Целью данного исследования являются развитие теоретических подходов управления проблемными кредитами и разработка методических и организационных основ управления портфелем проблемных кредитов в казахстанском коммерческом банке. Развитие и внедрение в коммерческие банки методических основ управления портфелем проблемных кредитов будет способствовать повышению общей надежности, ликвидности и привлекательности банковской системы Республики Казахстан.

Ключевые слова: кредит, финансы, дефолт, проблемные кредиты, кредитный риск банка, кредитный портфель, убытки, сомнительные долги, международный валютный фонд, Базельский комитет, экономический кризис, доход, сегмент, экономическая нестабильность, обязательство, кредитный скоринг, коллекторское агентство, ликвидность.

К.К. Rakhimzhanova, S.B. Makysh,

The system of managing problem credits

Abstract. This article defines the need to develop approaches to managing problem loans in developed countries and generalize the experience and features of developing methodological approaches for the formation of universal methods for managing problem loans. Currently, relevant for banks and additional aspects that require individual research in this work are the analysis of risks and prospects for the development of each of the technologies used in creating a methodology for managing a portfolio of problem loans. In the context of the economic crisis, the current state and prospects for the development of problem credit management are of great interest in Kazakhstan. The purpose of this study is to develop theoretical approaches to managing problem loans and to develop methodological and organizational bases for managing a portfolio of problem loans in a Kazakh commercial Bank.

The development and implementation of methodological foundations for managing a portfolio of problem loans in commercial banks will help to increase the overall reliability, liquidity and attractiveness of the banking system of the Republic of Kazakhstan.

Keywords: credit, Finance, default, problem loans, Bank credit risk, credit portfolio, losses, doubtful debts, international monetary Fund, Basel Committee, economic crisis, income, segment, economic instability, obligation, credit scoring, collectrlik Agency, liquidity.

References

- 1 Aleksandrov A.YU. Upravleniye problemnymi aktivami v usloviyakh krizisa [Management of distressed assets in crisis conditions], Problemy sovremennoy ekonomiki. [Problems of modern economy]. Vol. №1 (29). - P.236-240. [Electronic resource]. Available at: <https://www.dissercat.com/content/skoring-metodika-optimizatsii-bankovskoi-deyatelnosti-pri-kreditovanii-fizicheskikh-lits> (Accessed: 16.02.2020)
- 2 Kovanev A.A. Sovremennyye aspekty problemnogo upravleniya bankovskimi kreditami [Modern aspects of problem debt management on Bank loans], Vestnik SSGEU-20097. [Bulletin of SGSEU-20097] Vol. .10 P.170-172[Electronic resource]. Available <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennyye-aspekty-upravleniya-problemnoy-zadolzhennostyu-po-ssudam-bank-prosmotrshchik> - (Accessed: 03.02.2020)
3. Aleksandrov A.YU. Sushchnost' sistemy upravleniya problemnymi aktivami [The essence of the problem asset management system], Rol' finansovo-kreditnoy sistemy v realizatsii prioritnykh zadach ekonomicheskogo razvitiya veka: materialy 1-y Mezhdunarodnoy konferentsii, [The role of the financial and credit system in the implementation of priority tasks for the development of the Russian economy: proceedings of the 1st international conference] Moscow, Russia, 2008. - P. 78-80.
4. «Problemalıq nesiler qorı» Akcionerlik qoғamınıñ baspasöz qızmeti [Press service of JSC» problem loans Fund», «Problemalıq nesiler qorı» Akcionerlik qoғamınıñ jarǵısı: [The Charter of the joint-stock company» Fund of problem loans»] Available at: URL: <https://www.fpl.kz/ru/about/funding-stats/2020fpl.kz>. Accessed: 16.02.2020)
5. Assotsiatsiya bankov Respubliki Kazakhstan «Problema bezuspeshnykh i problemnykh kreditov. [Problem of unsuccessful and non-refundable loans], Almaty: Banks of Kazakhstan, 2018. no. 5(251). P. 45-56.

Авторлар туралы мәлімет:

Рахимжанова Қ.Қ. – «Қаржы және бизнес» мамандығының 3 курс докторанты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қазақстан, Нұр – Сұлтан қ., Кажимукана көш.11, E-mail: kalamkas.rakhimzhanova@mail.ru

Мақыш С.Б. – э.ғ.д., «Экономика» факультетінің деканы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры, Қазақстан, Нұр – Сұлтан қ., Кажимукана көш.11, E-mail: makysh.sb@yandex.ru

Rakhimzhanova K.K. - 3 st year PhD student L.N. Gumilyov Eurasian National University, street Kazhimukan 11, Nur-Sultan, Kazakhstan, , E-mail: pika_b@mail.ru

Makysh S.B. - Doctor of Economics Sciences, Dean of the faculty of Economics, Professor of the L.N. Gumilev Eurasian National University, street Kazhimukan 11, Nur-Sultan, Kazakhstan, E-mail: makysh.sb@yandex.ru